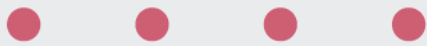

2023 m.
vasaris

EKONOMIKOS VARGO INDEKSAS

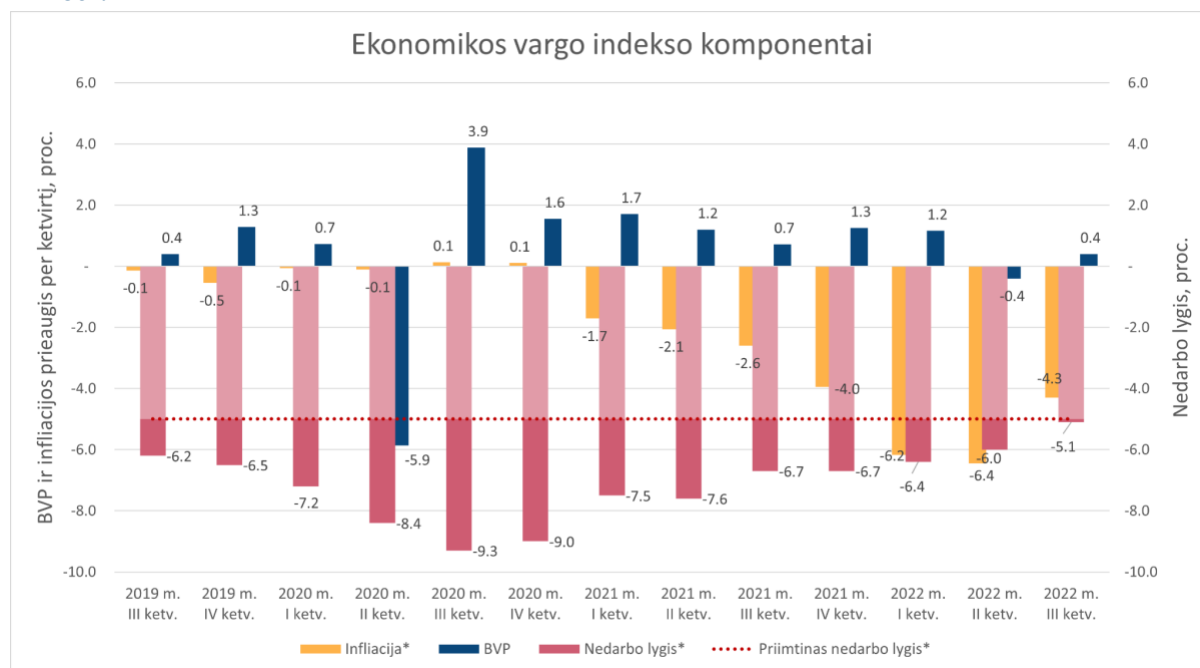

Lietuvos
laisvosios
rinkos
institutas

2022 M. III ketv. EKONOMIKOS VARGO INDEKSAS

Ižengus į antrąją 2022 m. pusę Lietuvos padėtis Ekonomikos vargo indeksė, kurį skelbia Lietuvos laisvosios rinkos institutas (LLRI) gerėjo. Tarp 27 Europos Sąjungos (ES) valstybių Lietuva iš šeštos vietos pakilo į septintąją. Padėtį kiek gerino spartesnis bendrojo vidaus produkto (BVP) augimas. Tačiau didėjęs nedarbas ir itin sparčiai augusios kainos signalizuoja, kad ir toliau būtina stiprinti Lietuvos ekonomikos imunitetą.

1 paveikslas. Ekonomikos vargo indekso komponentai. Lietuva 2019 m. III ketv. – 2022 m. III ketv.

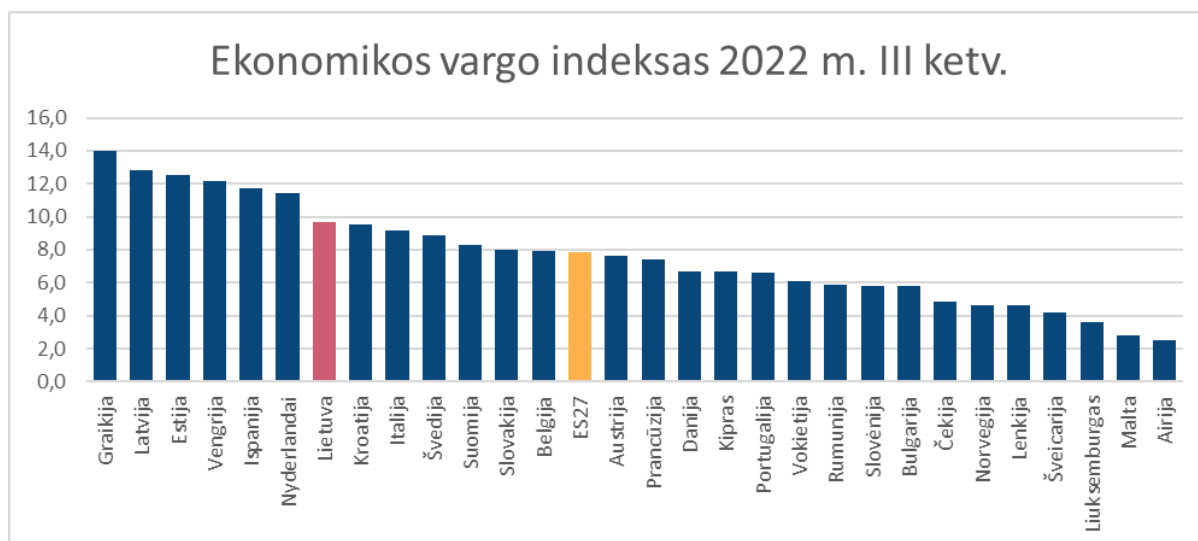
*- Vizualinio pateikimo tikslais infliacijos augimas ir nedarbo lygis yra pateikiami neigiami, siekiant parodyti jų neigiamą įtaką rodikliui

Šaltiniai: Eurostat ir Lietuvos statistikos departamentas, skaičiavimai – LLRI.

Didesnį nei Lietuva ekonomikos vargą 2022 m. III ketv. patyrė Graikija, Latvija, Estija, Vengrija, Ispanija ir Nyderlandai, o santykinę Lietuvos pozicijos pagerėjimą lėmė nepaisant infliacijos spaudimo išaugęs BVP. Itin sparčiai į didžiausią ekonominį vargą patiriančių šalių topą užkopė Nyderlandai, 2022 m. II ketv. susidūrę su mažiausiais ekonominiais sunkumais. Labiausiai tai lėmė išaugusios kainos bei BVP susitraukimas.

Kitos dvi Baltijos šalys – Latvija ir Estija, toliau išlieka didžiausią ekonominį vargą patiriančių valstybių sąrašė. Įtakos tam turėjo vienas ryškiausių ekonomikos smukimų ES. Geriausiai laikėsi Lenkija, Liuksemburgas, Malta, Airija. Jų padėtį gerino santykinai spartesnis ekonomikos augimas.

2 paveikslas. Ekonomikos vargo indeksas 2022 m. III ketv.

Šaltiniai: Eurostat ir Lietuvos statistikos departamentas, skaičiavimai – LLRI.

Ekonomikos vargo indeksas į valstybės ūkio padėtį leidžia pažvelgti apibendrintai ir atveria kelią diskusijai, kaip spręsti ją kamuojančias problemas. Ekonominės politikos formuotojams tai yra įrankis įvertinti tiek pozityvias politikos pasekmes, tiek ir šalutinį jų poveikį. Tačiau šis indeksas nevertina šalies gyventojų skurdo lygio, jų galimybių patenkinti minimalius poreikius. Juo siekiama pažvelgti į sisteminius sunkumus, su kuriais susiduria šalies ekonomika ir kurie riboja jos sėkmingą veikimą.

APIE EKONOMIKOS VARGO INDEKSĄ

Ekonomikos vargo indeksas – tai ekonominis rodiklis, skirtas įvertinti bendrą šalies ekonominę padėtį. Šį indeksą 1970-aisias sukūrė amerikiečių ekonomistas Arthuras Okunas, o vėliau patobulino taip pat amerikiečiai Robertas Barro bei Stevas Hanke. Šis rodiklis iškalbus tuo, kad apima tris svarbiausius šalies ekonomiką apibūdinančius rodiklius ir įvertina bendrą ekonomikos padėtį. Kaip pabrėžė pats A. Okunas, ekonomikos vargo indeksas reikšmingas, nes pateikia naudingą, lengvai suprantamą gerovės rodiklį, vertinamą per oficialios ekonomikos statistikos prizmę¹.

Ekonomikos vargo indeksas skaičiuojamas kaip suminis nedarbo lygio, BVP ir kainų augimo rodiklis. Kuo indekso vertė aukštesnė, tuo didesnį vargą patiria šalies ūkis. Ekonomikos vargo indeksas taikliai parodo tai, kas svarbu gyventojams.

¹ Steve H. Hanke „Hanke’s 2020 Misery Index: Who’s Miserable and Who’s Happy?“, The Cato Institute, paskelbta 2021 m. balandžio 14 d., <https://www.cato.org/commentary/hankes-2020-misery-index-whos-miserable-whos-happy/>

Ekonomikos vargo indeksą sudarantys rodikliai:

- Realusis bendrojo vidaus produkto (BVP) pokytis (pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką). Realusis BVP rodo šalies ekonomikos produkcijos pokytį, įvertinus infliaciją arba defliaciją;
- Ketvirtinis nedarbo lygis. Nedarbo lygis parodo, kokia dalis žmonių aktyviai ieško darbo, bet negali jo rasti;
- Infliacijos pokytis per ketvirtį. Infliacija – tai bendras kainų lygio kilimas, matuojamas pagal tam tikrą vartojimo prekių krepšelį.

Ekonomikos balansas pasiekiamas tada, kai ne tik didėja pagamintų prekių ir paslaugų vertė, bet ir žemas išlieka nedarbo lygis. Kainų augimas yra tai, ko paprastai siekiama išvengti, todėl į ekonomikos vargo indeksą infliacija įtraukiama kaip neigiamas veiksnys, apsunkinantis šalies ūkio bei gyventojų padėtį.

Ekonomikos vargo indekso apskaičiavimo formulė:

Ekonomikos vargo indeksas = Infliacijos augimo tempas + nedarbo lygis - BVP prieaugis (pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką)

Kaip apskaičiuotas 2022 m. III ketv. Ekonomikos vargo indekso Lietuvoje?

$$9,7 = 4,3 + 5,9 - 0,5$$

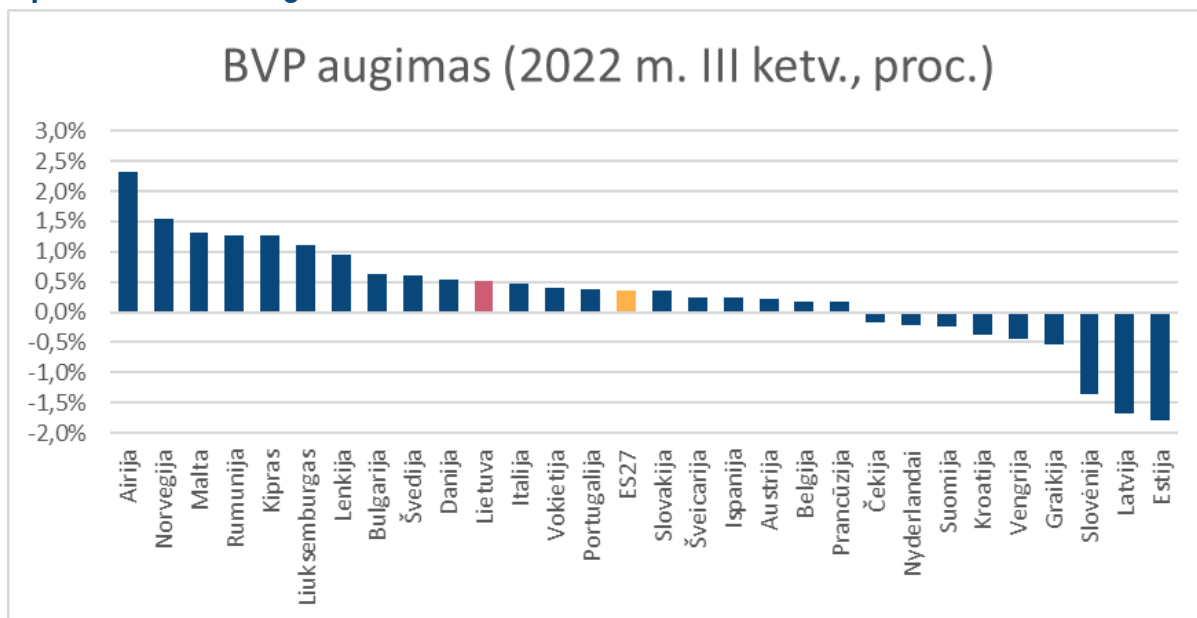
Originaliame ekonomikos vargo indekse į skaičiavimus yra įtraukiamos paskolų palūkanos. Kuo jos mažesnės, tuo daugiau galimybių gyventojai ir įmonės turi skolintis, investuoti į ekonominę veiklą. Vis dėl to, vertinant ekonomikos vargo padėtį Europoje, palūkanų normos nebėra autentišką rinkos padėtį atspindintis veiksnys, kadangi visoje euro zonoje jas vieningai nustato Europos Centrinis Bankas (ECB), o kitų Europos šalių centriniai bankai laikosi panašios pinigų politikos krypties. Tad į šį indeksą palūkanos neįtraukiamos.

LIETUVOS BVP AUGO ŠIEK TIEK SPARČIAU NEI ES VIDURKIS

Trečiąjį praėjusių metų ketvirtį BVP augimas Lietuvoje šiek tiek spartėjo ir sudarė 0,5 proc. (II ketv. siekė 0,3 proc.). Tuo metu ES 2022 m. III ketv. BVP augimo vidurkis buvo 0,4 proc. Būtent tai, kad Lietuva vienintelė iš Baltijos šalių išvengė ūkio nuosmukio, gerino jos padėtį Ekonomikos vargo indekse.

Sparčiausiai, lyginant su pirmuoju ketvirčiu, augo Airijos (2,3 proc.), Maltos (1,3 proc.), Rumunijos (1,3 proc.) bei Kipro (1,3 proc.) ekonomikos. Tuo metu Estijos (-1,8 proc.), Latvijos (-1,7 proc.), Slovėnijos (-0,5 proc.) ekonomikos, lyginant su praėjusių metų II ketv. traukėsi labiausiai.

3 paveikslas. BVP augimas 2022 m. III ketv.

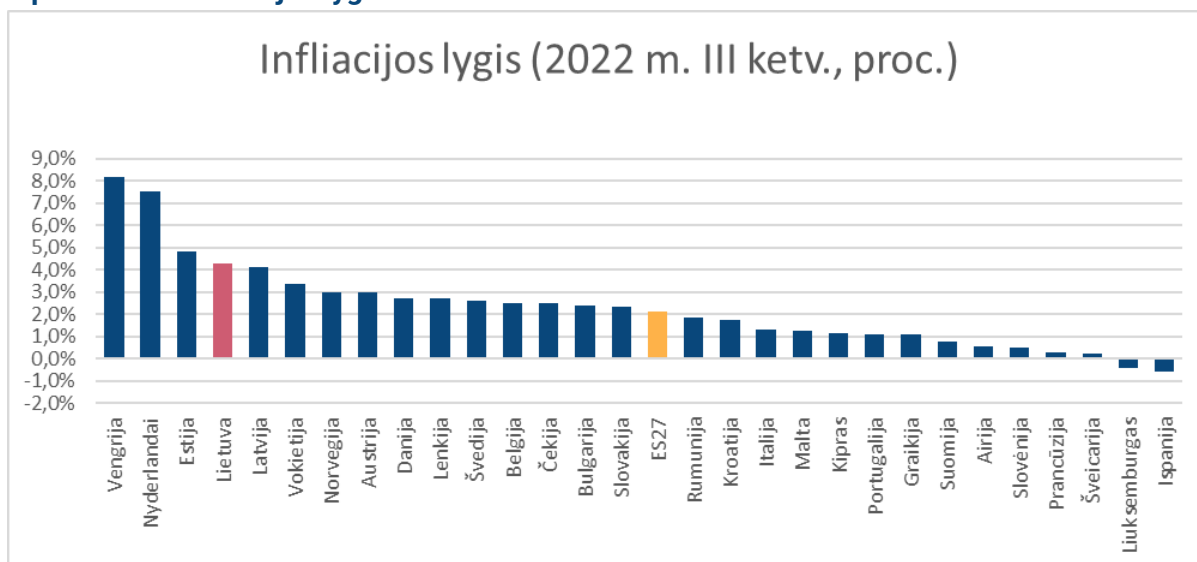

Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

LIETUVA IŠLIEKA TARP SPARČIAUSIĄ KAINŲ AUGIMO TEMPĄ FIKSUOJANČIŲ ŠALIŲ

Nors kainų augimo tempas antroje 2022 m. pusėje lėtėjo ir sudarė 4,3 proc. (palyginimui, 2022 m. II ketv. jis siekė 6,4 proc.), Lietuva ir toliau išlieka ketvirta tarp sparčiausių kainų infliaciją fiksuojančių ES šalių. Tai lėmė, kad Lietuva susidūrė su didesniu ekonomikos vargu nei vidutiniškai Europoje. Infliacija mažina realias gyventojų pajamas ir perkamąją galią. Itin skaudžiai veikia tai, kad tiek gyventojams, tiek įmonėms darosi vis sunkiau prognozuoti savo išlaidas ir pajamas.

4 paveikslas. Infliacijos lygis 2022 m. III ketv.

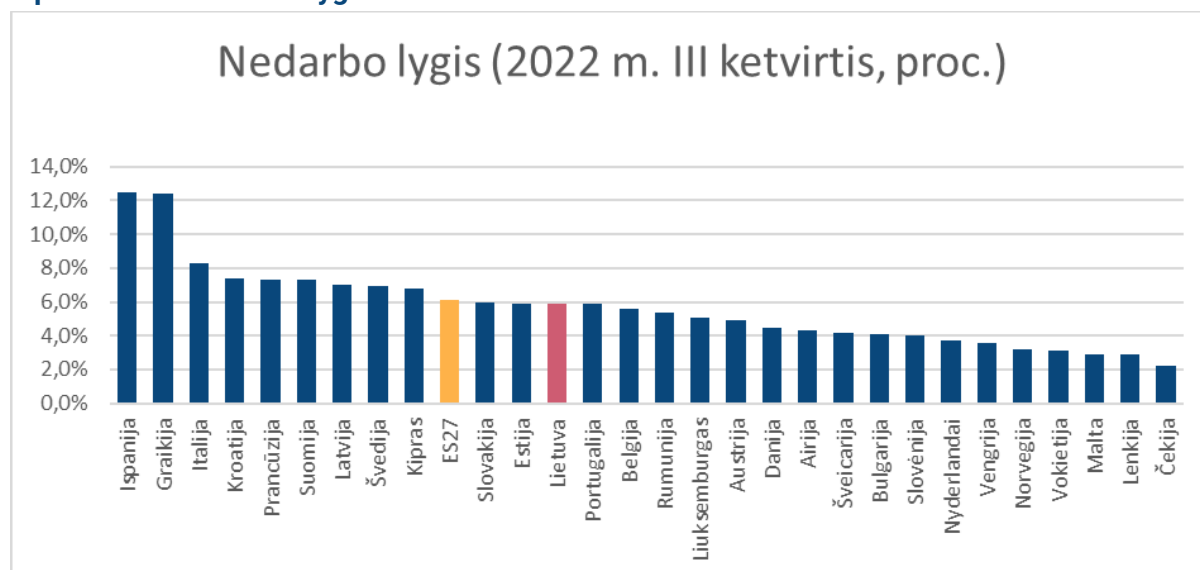
Šaltiniai: Eurostat ir Lietuvos statistikos departamentas, skaičiavimai – LLRI.

Europiečiai vidutiniškai susidūrė su 2,1 proc. ketvirtine infliacija. Sparčiau nei Lietuvoje kainos per ketvirtį augo Vengrijoje, Nyderlanduose ir Estijoje. Itin stebina olandų šuolis į „lyderio“ pagal kainų augimo tempą poziciją. Ketvirčiu anksčiau šioje šalyje buvo fiksuojamas kainų mažėjimas. Vienintelės dvi ES šalys, kuriose kainos III ketv. mažėjo – Ispanija (–0,6 proc.) bei Liuksemburgas (–0,4 proc.).

PAGAL NEDARBO LYGĮ LIETUVA – ES VIDUTINIOKĖ

Lietuvos padėtį Ekonomikos vargo indekse taisė santykinai geresnė užimtumo situacija. 2022 m. III ketv. nedarbo lygis buvo 5,9 proc. Vis tik reikia atkreipti dėmesį, kad šio laikotarpio užimtumo rodikliams teigiamą įtaką vis dar turėjo sezoniškumas, kadangi į jį patenka liepos ir rugpjūčio mėnesio duomenys, o vasaros mėnesiais užimtumo rodikliai Lietuvoje įprastai būna geresni.

5 paveikslas. Nedarbo lygis 2022 m. III ketv.

Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

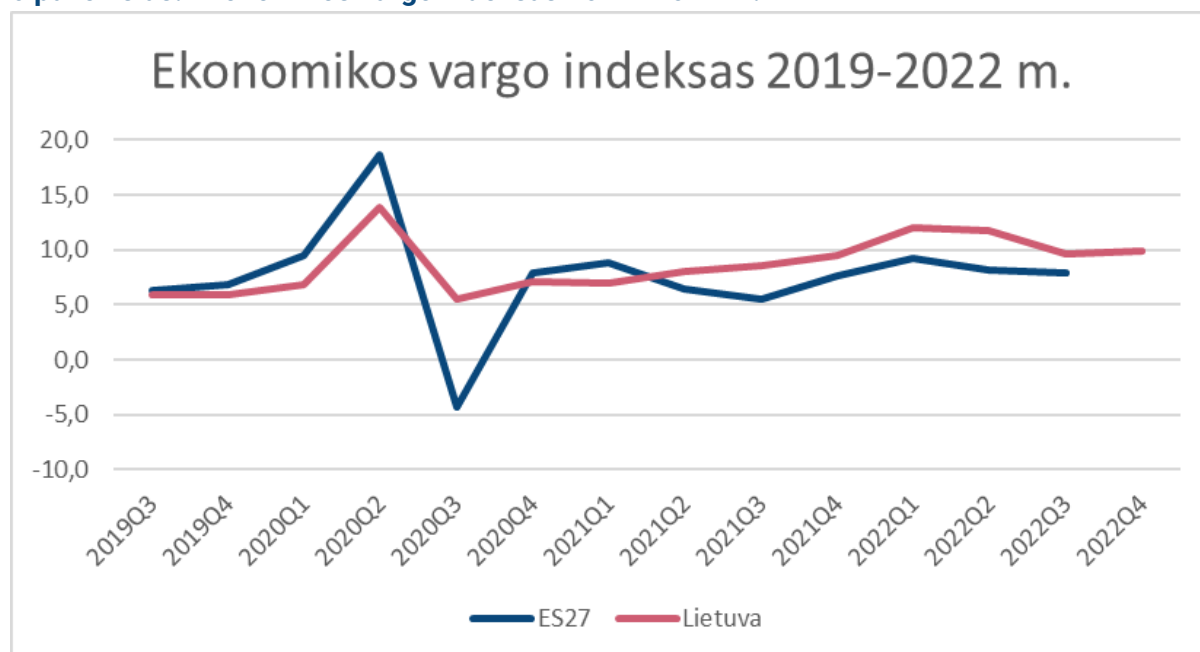
Aukščiausias nedarbo lygis ir toliau išliko Ispanijoje (12,5 proc.), Graikijoje (12,4 proc.) bei Italijoje (8,3 proc.), kurios prasčiausius užimtumo rodiklius tarp ES šalių fiksavo ir 2022 m. II ketv. Geriausius rodiklius šioje srityje trečiajį praėjusių metų ketvirtį demonstravo žemesnį nei 3 proc. nedarbo lygį pasiekusios Malta (2,9 proc.), Lenkija (2,9 proc.) bei Čekija (2,2 proc.). Tokie rodikliai byloja apie didėjančią darbo jėgos trūkumą ir konkurenciją dėl darbuotojų pritraukimo.

LIETUVOS BVP SUSITRAUKIMAS DIDINS PATIRIAMĄ EKONOMINĮ VARGĄ

Nors prognozuoti, kurią vietą pagal IV ketv. duomenis Ekonomikos vargo indekse užims Lietuva, dar sudėtinga, jau galima numatyti, kad šalies įvertis išliks panašus. Tačiau konkreti pozicija priklausys nuo kitų Europos šalių rodiklių (Eurostatas dar nėra paskelbęs visų reikalingų IV ketv. duomenų).

2022 m. IV ketv. Lietuvoje kainų augimo tempas prislops nuo 4,3 proc. iki 1,8 proc. Tačiau suprastėjęs BVP rodiklis, kuris augęs 0,5 proc. krito iki -1,7 proc. bei išaugęs nedarbo lygis (nuo 5,9 iki 6,4 proc.), lems, kad 9,7 siekės šalies Ekonomikos vargo indekso rodiklis 2022 m. pabaigoje išaugs iki 9,9.

6 paveikslas. Ekonomikos vargo indeksas 2019–2022 m.

Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

Tai, kad Ekonomikos vargo indekso reikšmė 2022 m. IV ketv. šiek tiek augs, yra aiškus signalas stiprinti ekonomikos imunitetą, ir įgyvendinti sprendimus, kurie leistų atgaivinti įmonių investicijas bei pašalinti didžiausias biurokratinės kliūtis. Tarp jų – investicinio projekto bei mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros lengvatoms taikomų apribojimų peržiūra, momentinis ilgalaikio turto nusidėvėjimas, kuris leistų įmonėms didinti investicijas ir stiprinti gamybinius pajėgumus. Tik nuo investicijų intensyvumo priklausys, kaip greitai Lietuva galės įveikti ekonomikos krizę.